

TİCARET HUKUKU

ÖZET BİLGİLER

TARİHÇE ve ESASLAR

Açıklamalar

1. Bu kitap kesinlikle ücretsizdir. Herhangi bir bedel talep edilemez.
2. Kaynak belirtmeden alıntı yapılamaz, kullanılamaz.
3. Ticari amaçlı olarak basılamaz.
4. Öğrenciler tarafından fotokopi ile çoğaltılarak kullanılabilir.
5. Eğitimci ve Öğretimler tarafından derslerde kullanılabilir.
6. Bu kitap içerisinde kısmen de olsa değişiklik yapılamaz.
7. Serbestçe dağıtılabilir ve paylaşılabilir.

Kaynak göstermek kaydıyla her tür alıntı yapılabilir.
(İlgili alıntılar için yasal gerekçedir.)

Vikipedi içerisindeki muhtelif sayfalardan derlenmiştir.

Kaynak:
Vikipedi (Wikipedia)

Türkiye

TİCARET HUKUKU

Kaynak:
Vikipedi (Wikipedia)

Ders Notları

Türkçe

BİRİNCİ SÜRÜM
Nisan, 2022 / TÜRKİYE

e-Kitap



F-KLAVYE

Ticaret Hukuku pek çok hukuk dalına göre çok geç tarihlerde ortaya çıkmıştır (1600'lü ve 1700'lü yıllarda). Ticaret kavramı neredeyse insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen bu konuyu düzenleyen bir hukuk dalının neden bu kadar geç ortaya çıktığı önemli bir sorudur ve cevabın doğru anlaşılması gerekir.

İnsanlık tarihi içerisinde gücün ölçüsü çok uzun bir süre boyunca toprak olmuştur. Toprak ve üzerindeki hayvan sürüleri ile kölelerin sayısı soylu sınıfın gücünü ve soyluluk iddialarının temelini oluşturmuştur. Yani bir insan o dönemlerde ne kadar toprağa ve üzerinde ne kadar hayvan sürüsüne, ne kadar köleye sahipse o kadar güçlü ve o kadar nüfuz sahibidir. Devletler için de benzer bir durum söz konusudur. Bir devlet ne kadar çok toprağa sahipse o kadar güçlü olmuş ve ele geçirdiği ülkelerden aldığı vergiler ile sağladığı insan gücü devletin gücünü belirleyen şey olmuştur. Para çok eski çağlarda bulunmuş olmasına rağmen daha fazla toprağa ulaşmanın ve daha çok toprak almanın bir aracı olarak algılanmıştır. Köleler tıpkı hayvan sürüleri gibi soylu sınıfın ekonomik gücünün arasında yer almıştır. Köleler iktisadi olarak değerli varlıklardır. Bu nedenle kölesi hastalandığında efendisi onun iyileşmesi için elinden geleni yapar. Çünkü köle onun için çalışmaktadır. Bu düşünce yapısı içerisinde bu günkü anlayışın tersine efendi sınıfın çalışması ayıp sayılmıştır. Çalışmak daha doğrusu fiziksel çalışma yapmak, emeğe dayalı işler görmek kölelerin ve alt tabakadan insanların yapacağı işler olarak algılanmıştır. Aristo bugüne ulaşan eserlerinde çalışmanın soylular için iğrenç bir iş olduğunu söylemiştir. Aristo'ya göre bu iğrenç işi ancak köleler ve ayak takımı tabiri ettiği toplumun en alt kesimindeki insanlar yapmalıdır. Ülkeyi soylular ve seçkinler sınıfının yönetmesi gerektiğini savunmuş bunun içinde sanatla, siyasetle, bilimle, edebiyatla, müzikle uğraşmaları gerektiğini öne sürmüştür. Fakat bu arada bedensel çalışmayı bıraktıkları için hantallaşıp aşırı kilo alma sorunlarıyla karşılaşacaklardır ve sağlıkları bozulacaktır. Bunun için ise soylu sınıfa spor yapmalarını tavsiye etmiş ve ilk spor salonlarının açılmasına öncülük etmiştir. Sporun ve jimnastiğin yaygınlaşmasına ön ayak olmuştur. İstanbul'un fethi ile bu düşünce tarzı Osmanlı toplumunda da örneklenmiş ve biraz biçim değiştirerek Ticaret yapmak Müslüman halk için ayıp sayılmıştır. (Bu yaklaşım aslında İslam Dini'nin ticarete bakış açısına bütünüyle aykırıdır.) Böylece ticaret azınlıklar tarafından yapılmıştır.

Devletler fetih toplumu anlayışla başka ülkeleri ele geçirmeye çalışmıştır. İnsanlar da devletlerinin toprak büyüklüğü ile övünmüştür. Büyük imparatorluklar kurulmuştur. Roma, İskender, Selçuklu, Osmanlı, Cengiz, Çin, İngiliz Sömürge İmparatorlukları gibi...

Böylece bu anlayış binlerce yıl boyunca devam etmiş ancak 1600 ve 1700'lü yıllardan itibaren hızlı bir biçimde değişmiştir. Bu yıllarda Reform, Rönesans, Fransız İhtilali, Coğrafi Keşifler, Sanayi devrimi hep peş peşe gelmiştir. Bu dönüşüm süreci içerisinde Burjuva sınıfı ortaya çıkmış ve toprağa dayalı güç anlayışını reddetmiştir. Burjuva sınıfı kesinlikle soylu sınıf olmayıp sonradan ticaretle zengin olmuştur. Kendisine atalarından toprak miras kalmamıştır. Kendi yeteneği ve çalışmasıyla zengin olmuştur. Erken dönemlerde Burjuva sınıfı da elde ettiği parayla o günün anlayışına uygun olarak toprak satın almaya çalışmıştır. Daha ileri zamanlarda Burjuvazi asıl gücün toprak değil para olduğunu net bir biçimde kavrayarak toprağa dayalı güç ve mülkiyet anlayışını bütünü ile reddetmiştir. Gerçekten de günümüzde devletlerin gücü sahip oldukları toprakların büyüklüğü ile ölçülmez. Pek çok küçük ülke kendisinden kat kat büyük başka ülkelerden her açıdan daha güçlü olabilmektedir. Örneğin Hollanda yüz ölçümü olarak Konya kadar olsa da dünyanın en

gelişmiş ilk 7 ülkesi arasındadır. Bireysel olarak insanlar için de benzer bir durum söz konusudur. İnsanların zengin olabilmesi için toprak günümüzde bir zorunluluk değildir. Hisse senedi, banka hesabı hatta sahip olduğu yolcu uçakları bir kişiyi son derece zengin ve nüfuz sahibi yapmaya yetebilir.

Not: Sosyal Bilimlerdeki bir kurala göre toplumsal sınıfların çıkarları birbiri ile çatışır. Yeni doğan bir toplumsal sınıf da kendisinden önceki toplumsal sınıflarla çatışır.

Burjuva sınıfı ülke yönetiminde söz sahibi olmak istemiş, soylu sınıf buna şiddetle karşı çıkmıştır. Bu çatışma bazen düşünsel olarak bazen siyaseten hatta bazen de gerçek anlamda silahlı mücadele şeklinde olmuştur. Soylu sınıf sahip olduğu topraklara geleneksel olarak ve çoğu zaman atalarının mirası olduğu için duygusal bir bağ ile bağlıdır. O dönemki anlayışa göre bu toprakları satmayı asla düşünmez. Burjuva sınıfı ise emeğini, bedensel çalışmasını da ortaya koyduğu için soylu sınıfın tepkilerine maruz kalmış, hatta aşağılanmıştır. Soylu sınıf ülkeyi yönetimde söz sahibi olmak isteyen Burjuvaziyi baldırı çıplaklar, görgüsüzler olarak nitelemiş ve onları siyasetten, sanattan anlamayan bir kitle olarak görmüştür. Fakat Burjuvazi ilerleyen zamanlarda daha da güçlenmiş ve toplumsal konumunu sağlamlaştırmıştır. Böylece sınıf bilincine ulaşmıştır.

Not: Bir işi yapan insan kitlesinin var olması (hatta çok fazla insan olması) onu toplumsal bir sınıf yapmaya yeterli değildir. Ayrıca sınıf bilinci gereklidir. Tıpkı bir arabanın yedek parçalarını üst üste yığmanın onu bir araba yapmaya yetmeyeceği gibi.

Bir örnek vermek gerekirse Burjuva sınıfının güçlenmesi üzerine İngiliz Parlamentosunda zaten var olan Lordlar Kamarası'nın yanı sıra seçim ile oluşturulan Avam Kamarası kurulmuştur. Her ne kadar bütün halkın seçilme şansı var olsa da özellikle ilk dönemlerde Avam Kamarası'nın büyük çoğunluğu zengin tüccarlardan oluşmaktaydı. Günümüzde bile seçilebilmenin en önemli (gayri-resmi) koşullarından biri seçim kampanyasının masraflarını karşılayacak paraya sahip olabilmektir. Diğer bir örnek ise Amerikan Kuzey-Güney iç savaşıdır. Amerika kıtasına sanayileşme kuzeyden girmiş, ABD'de kuzey eyaletleri çok sayıda fabrika kurmuş fakat çalıştıracak işçi bulamamıştır. Avrupa'dan gelen işçiler de yeterli olmamıştır. Bunun üzerine ucuz iş gücü oluşturmak amacı ile köleliğin kaldırılmasını istemişlerdir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan güneydeki toprak sahipleri buna karşı çıkmıştır. Ellerindeki köleleri kaybetmek istememişleridir. Böylece bir iç savaş çıkmıştır. Mavi üniformalılar (Yankie'ler) ve Gri üniformalılar (Diksie'ler) olarak da bilinen iki ordudan oluşan bu eyaletler savaşı sonunda kuzey galip gelmiş ve kölelik kaldırılmıştır. Köleliği kaldıran yasayı onaylamasının ardından ABD başkanı Abraham Lincoln bir hafta sonra gittiği bir tiyatro oyunundan çıkarken suikast sonucu öldürülmüştür. Fakat buna rağmen yasa yürürlüğe girmiş, özgürleşen köleler karın tokluğuna günlük yevmiye ile uzun çalışma saatleri ile buldukları ilk fabrikaya işçi olarak girmişlerdir.

Tam da bu dönüşüm sürecinde artık patron anlayışını da ifade etmekte olan Burjuva sınıfı kendi hukukunu istemiştir. Gerçekten de ilk ticaret hukuku örnekleri ticareti düzenlemekten daha çok tacirlerin haklarını korumayı amaçlamıştır. Bu süreç içerisinde Avrupa'da Merkantilizm akımı ortaya çıkmıştır.

MERKANTİLİZİM (Ticaretçilik)

Dünyaya ticari bir bakış açısıyla yaklaşmaktır. Toprağa dayalı güç ve mülkiyet anlayışı reddedilir. Burjuva sınıfının toprakla duygusal bir bağı yoktur. Toprak onun için sadece yatırım araçlarından birisidir. Gücün parada ve sermaye birikiminde olduğu savunulur. Günümüzde geçerli olarak Dünya’da uygulanan Kapitalizm’e giden süreci başlatmıştır. Sanayi Devriminin gerçekleşmesi ve ticaret yapan Burjuva sınıfının ortaya çıkışıyla birlikte sermaye birikimi meydana gelmiş ve bu duruma uygun olarak Merkantilizm (Ticaretçilik) adı verilen bir politik yaklaşım doğmuştur. Merkantilizm 16. yüzyılda Batı Avrupa’da başlamış ekonomik bir teoridir. Merkantilizme göre, yönetim ekonomide korumacı bir rol oynamalıdır. Merkantilizm ayrıca Himayecilik (Korumacılık) politikasını savunur, yani devlet tarafından yerli üretimi korunur. Yerli üretimi korumak için devlet yabancı ürünleri gerekirse bütünüyle yasaklar ya da gümrük vergilerini artırır. Merkantilistler bir ülkenin nüfusunun artmasından yanadır. Kalabalık nüfus, işgücünü artırarak maliyetleri düşürecek bu da ihracatta avantaj sağlayacaktır. Nüfus artışı teşvik edilmiş, herkese çalışma zorunluluğu getirilmiş hatta çocukların emeğinden yararlanılmış, köle ticareti gibi yollara başvurulmuştur. Düşük ücret politikası olgusu savunulmuştur.

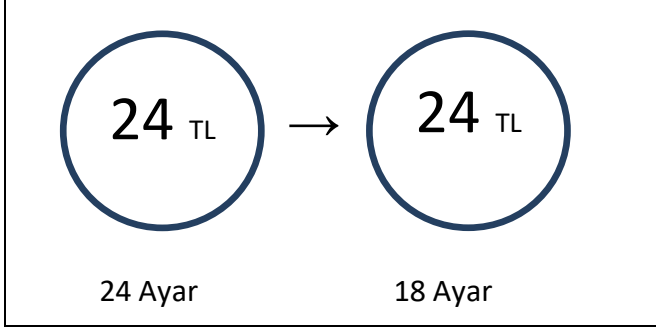
Merkantilizmin en önemli iddiaları şu şekildedir:

1) Devletlerin, şirketlerin ve bireylerin ekonomik gücü biriktirdikleri değerli madenler ile ölçülür. Merkantilizme göre bir ulusun refahı anaparanın miktarına bağlıdır. Ekonomik servet veya anapara devletin elinde tuttuğu, altın, gümüş miktarı veya ticari değer ile temsil edilir. Ticaretin gelişmesi sürümdeki para miktarının artmasını gerektirir. Bu olgu bütün merkantilistlerce kabul edilir. Ama bunun için sadece altın ve gümüş bolluğu yeterli değildir. Para saf olma özelliğini korumalıdır. Maden arayışı konusunda, paranın bozulmuş haline karşı bozulmamış hali tercih edilir.

O dönem için paralar zaten değerli madenlerden basılmaktadır. Değerli madenler hem işletmeler hem bireyler hem de devletler için gücün temel ölçütüdür. Coğrafi keşiflerle birlikte Avrupa Devletleri değerli madenlere ulaşabilmek için sömürgecilik hareketlerine daha fazla önem vermiştir. Böylece sömürge ülkelerden Avrupa’ya altın, gümüş ve elmas gibi değerli madenler taşınmıştır. Ancak buralarda kurulan koloniler bir süre sonra elde edilen zenginliği göndermek yerine kendi ellerinde kalmasını istemişler ve bağımsızlıklarını ilan ederek kendi devletlerini kurmuşlardır ve bunun için gerektiğinde silahlı mücadeleler yaparak ve isyan ederek Avrupa ile sömürgeci bağlarını koparmışlardır. Ayrıca ABD ve Kanada bölgesinde yaşanan “Altına Hücum” hareketi bu altın arayışının en ilginç örneklerinden birisidir.

Günümüzde de devletler para basarken “Altın Karşılık Oranı” adı verilen bir uygulamayla paralarını güvenceye almaya çalışmaktadırlar. Buna göre belirli bir miktar para basılırken karşılığında belirli bir oranda altın hazineye saklanır. Böylece gerektiğinde piyasaya altın satılarak para geri çekilebilir ve enflasyon denetim altında tutulabilir. Enflasyon birim mal başına düşen para fazlalığıdır. Kağıt parayı değerli kılan şey devletin verdiği güvencedir. Yani kağıt paranın imal edildiği maddenin (kağıt, keten, pamuk vs.) gerçek değeri ihmal edilecek kadar azdır. Devlet otoritesi ortadan kalktığında para değersizleşir ve kağıda dönüşür. Tarihte bunun pek çok örneği vardır. Ancak altının kendisinin gerçek değeri vardır ve para olarak kullanıldığında üzerine yazılan değer farklı olabilse de ayrıca gerçek bir değere sahiptir.

Değerli madenlerin içerisinde daha değersiz olanlarına katılarak gerçek değerinin düşürülmesine “Tağış” adı verilir. Böylece üzerinde yazılı olan değer aynı kalsa da gerçek değeri düşmektedir. Örneğin altın için “Ayar” kavramı içerisinde katılan yabancı madenlerin oranını ifade eder. Ayar yükseldikçe altının oranı artmaktadır. (24 Ayar en kaliteli olandır.) Altına genellikle bakır katılır. Fakat bu durum rengini değiştirerek kızıllaşmasına neden olur. Günümüzde bozuk paraların gerçek değeri ihmal edilir. Çünkü göreceli olarak değersiz madenlerden imal edilirler. Önemli olan üzerindeki nominal değerdir.



Örnekteki altın para 24 ayar olduğu için üzerine de para değeri olarak 24 (örneğin TL) basılmıştır. Ancak tağış edilerek ayarı 18’e düşürüldüğünde içine 6 birim bakır katılmıştır. Oysaki üzerinde 24 yazmaya devam etmektedir. Bu para ile piyasadan 24 TL değerinde mal alınmaya devam edilebilir. Ancak eritilirse elde 18 birim altın kalacaktır.

Banknotun ortaya çıkışında ise tarihsel olarak bankalar etkin olmuştur. Değerli madenler (altın para, gümüş para) güvenlik açısından bankalara emanet edilmiş ve karşılığında bu durumu ispatlamak için bankadan bir belge alınmıştır. Alışveriş sonrasında tacir paranın kendisini karşı tarafa vermek yerine bu belgeyi vermiştir. Belgeyi elinde bulunduran kişi artık bankadaki paranın sahibi olmuştur. Ya da tacir müşterisinin paranın bir kısmını çekebilmesine olanak sağlamak üzere bankaya bir ödeme emri içeren imzalı bir kağıt göndermiştir (günümüzdeki “Çek” benzeri bir uygulamadır). Böylece değerli madeni taşıma güçlüğünden ve risklerden kurtulma olanağı sağlanmıştır. İşte bankaların kendi ellerinde müşterilerinin değerli madenlerinin bulunduğu dair verdikleri bu güvence belgesine Bank-Note (Banka Notu) adı verilmiştir.

Nominal (İtibari) Değer: İktisadi bir varlığın üzerinde yazılı olan değerdir. Örneğin: para (kağıt para, altın para, gümüş para, madeni para), çek, hisse senedi vs. üzerinde nominal değer bulunur. İktisadi varlıklar her zaman nominal değerleri ile alınıp satılabilmektedir. Örneğin döviz, hisse senedi farklı değerlerden işlem görebilir. Bu durumda piyasa değeri yani gerçek değeri nominal değerden farklı olacaktır. Yukarıdaki örnekteki altın paranın gerçek değeri ile nominal değeri tağış sonrası farklılaşmıştır.

2. Devletler ithalat hiç yapmamalı (sıfır ithalat) ama olabildiğince çok ihracat yapmalıdır. Böylece hazine altın (o dönem için para) birikmeye devam edecektir. Mal satıldığında yurtdışına ürün çıkacak ama içeriye para girecektir. Bu nedenle Merkantilistler ihracatı teşvik etmektedirler. İthalatta ise tersi olacaktır. Bu nedenle Merkantilistler ülke içinde değerli maden biriktirilmesini ama dışarıya asla çıkartılmamasını savunan bir görüşe sahiptirler.

O dönemde bile bu iddiaya şiddetle karşı çıkmıştır. Her şeyden önce her ürün her ülkede doğal olarak bulunmaz. Bazı şeyler alınmak zorundadır. Üstelik bu anlayışı her ülke benimsediği takdirde kimse birbirinden bir şey almayacak dış ticaret durma noktasına gelecektir. Gerçekten de bu görüşün mutlak olarak işlemeyeceği daha sonraları anlaşılmıştır. Fakat sağladığı sermaye birikimi ve mantığı Kapitalizmin bugünkü biçiminin ilk örneklerinin netleşerek ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Günümüzde bu anlayış ihracatın ithalattan belirli bir oranda fazla olmasının doğru olduğu şeklinde düzeltilmiştir.

3. Protestan Ahlakı da o dönem içerisinde (1600-1800'lü yıllar) Merkantilizmi desteklemiştir. "Biriktir ama harcama" şeklinde özetlenebilecek bir görüş Tanrı'nın emri olarak kabul edilmiş ve Protestanlar tarafından uyulmuştur. Lüks tüketim dinen yasak sayılmıştır.

Not: Protestanlık, Hristiyanlığın en büyük üç ana mezhebinden biridir (ilk ikisi Ortodoks Mezhebi ve Katolik Mezhebi). Protestanlık 16. yüzyılda Martin Luther ve Jean Calvin'in öncülüğünde Katolik Kilisesine ve Papa'nın otoritesine karşı girilen Reform hareketinin sonucunda doğmuştur. Luther ilk kez İncil'i kutsal sayılan Latince'den başka bir dile (Almanca'ya) tercüme etmiş ve herkesin anlamasına olanak sağlayan yolu açmıştır. Papazlara ihtiyaç duymaksızın İncil'i okuyabildikleri için dini farklı biçimde yorumlamışlardır. Protestanlık diğer Hristiyan mezheplerinden bazı ayrımlar gösterir. Örnek vermek gerekirse Katolik ve Ortodokslar gibi ruhanî başkanları yoktur. Katoliklerin tersine Protestan rahipler evlenebilirler.

MERKANTİLİZME TEPKİ OLARAK DOĞAN GÖRÜŞLER (DIŞ TİCARET TEORİLERİ)

1. Mutlak Üstünlükler Teorisi: Adam Smith tarafından Ulusların Zenginliği kitabında oluşturulmuştur. Dış ticarete ithalatın yapılmasının zorunlu olduğu ve her ülkenin en iyi olduğu alanda üretim satmasını ve en kötü olduğu alanda ise dışardan almasını savunmuştur.

2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi: David Ricardo tarafından Ekonomi Politik adlı kitabında oluşturulmuştur. Dış ticarete ithalatın yapılmasının zorunlu olduğu ancak karşılaştırmalı olarak en verimli olduğu alanda üretim satmasını ve iyi olsa bile sektörler arasında karşılaştırmalı olarak en verimsiz olduğu alanda ise dışardan almasını savunmuştur.

Ek Bilgi: (Daha Sonraki Dönemler)

1800'lü yıllardan itibaren "Vahşi Kapitalizm" adı verilen bir üretim biçimi, ülkelerin kendi halklarını acımasızca çalıştırmalarına sebep olmuştur. Uzun çalışma saatleri, sosyal güvencenin olmayışı, hafta tatili de dahil olmak üzere tatillerin bulunmayışı, karın tokluğuna yetecek kadar verilen yevmiye ücretler, çalıştırmada yaş sınırı bulunmayışı belirleyici özellikleridir. Vahşi Kapitalizme tepki olarak Sosyalizm ortaya çıkmıştır ve yayılmıştır. Doğu toplumlarını inceleyen ve bazılarında devlet mülkiyeti ve ortak çalışma kavramına rastlayan Karl Marx, bu uygulamaları teorik olarak geliştirmiş ve ilk defa "Das Kapital" (The Capital) adlı eserinde Sosyalizmin esaslarını ortaya koymuştur. Karl Marx'dan etkilenen pek çok düşünürün katkılarıyla Sosyalizm kavramı daha da çok rağbet görmüş ve 1917 yılında Vladimir Lenin önderliğinde Rusya'da bir devrim yapılarak Dünya tarihinde ilk kez bir Kapitalist rejim yıkılarak yerine Sosyalist bir sistem (Sovyetler Birliği) kurulmuştur. Orta Asya'da pek çok devlet Sovyetler Birliği'ne katılmıştır. Bu dönemde pek çok ülkede sınıf bilincine ulaşan işçiler sendikalar kurarak haklarını aramışlar ve böylece Proleterya (İşçi sınıfı) doğmuştur. Ayrıca daha sonra Çin'de gerçekleşen bir devrim ile de Çin Halk Cumhuriyeti sosyalizme geçmiştir. Doğu Avrupa ülkeleri de sosyalist rejimler kurarak Doğu Blokunu oluşturmuşlardır. Bazı Uzak Asya ülkeleri ve Arap ülkeleri de yine sosyalizme geçmişlerdir.

[Sosyalizm devletçi bir modeldir. Üretici gücün insan emeği ve dolayısıyla toplum olduğu düşüncesinden yola çıkılarak oluşturulmuş bir sistemdir. Devletçilik prensibi mutlak olarak geçerlidir. Devlet üretime hakim güç olarak ön plana çıkar. Aşırı uç örneklerinde Ticaret ve Sanayi bütünüyle devletin elindedir. Devletin, üretim araçlarına (fabrikalara, tarım arazilerine, hayvan çiftliklerine, maden ocaklarına) ve temel tamamlayıcı kurumlarına (bankalar, kooperatifler) mutlak egemen ve sahip olduğu görülür. Özel teşebbüs, üretim araçlarına sahip olamaz. Devlet toplum adına tüm piyasayı kontrolü altında tutar. Serbest Piyasa Ekonomisi geçerli değildir.] Bunun üzerine Sosyalizm tehlikesi karşısında Kapitalist ülkelerde çalışma hayatında işçi lehine ödümler verilmeye, çalışma saatleri azaltılmaya, hafta sonu tatilleri verilmeye, iş güvenceleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1929 Ekonomik Buhranı'nın ardından Kapitalist ülkelerde de devletçi bir model olmasa bile devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır. İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes devletin ekonomiye müdahalesinin yöntemlerini ve formüllerini geliştirmiştir. 1940'lı yıllardan sonra (çok geç bir tarihte) Avrupa'da "İş Hukuku" ortaya çıkmıştır. Ancak yaşanan olumsuzluklar sebebiyle 1980'li yıllardan başlayarak ilk önce Sovyetler Birliği dağılmış, ardından da Doğu Bloku çökmüştür. Günümüzde hemen her ülkede devlet az veya çok, bir biçimde pek çok alanda etkin ve etkili olmaktadır. Ve hatta ekonomi, ticaret ve üretime müdahale etmekte veya etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle günümüzde "Müdahaleci/Denetimli Kapitalizm" yaklaşımı değişik düzeylerde pek çok ülke tarafından benimsenmiştir. Dünya'da çoğu ülkede "Müdahaleci Kapitalizm" uygulanmaktadır.

"TİCARET" VE "SANAYİ" KAVRAMLARI

Ticaret: Teorik olarak herhangi bir üretim yapılmaksızın mal alınıp satılmasıdır.

Sanayi (Endüstri): Hammadde kullanılarak üretim (imalat) yapılır.

İnsanlar üretim aşamasının hemen sonrasında sanayi işletmelerinden ürünü alabileceği gibi buralardan alarak başkasına satan (ticaret yapan) kişilerden de mal alabilir. Bu durum ise Ticaretin Faydalarından kaynaklanmaktadır ve aynı zamanda Ticaret kavramının var oluş nedenleridir.

Ticaretin Faydaları

Ticaretin 3 tür faydası vardır:

1. Yer (Mekan) Faydası: Ürünün bulunduğu veya çok olduğu yerden alınarak az bulunduğu ya da bulunmadığı yere götürülerek satılmasıdır. Tacirin faydası elde ettiği kardır. Müşterinin faydası ise ürüne zahmet harcamadan ulaşabilmektir. Örneğin, deniz mahsulleri.
2. Zaman Faydası: Ürünün bulunduğu zaman depolanarak (stoklanarak) bulunmadığı zamanda ortaya çıkarılıp satılmasıdır. Örneğin mevsimlik tarım ürünleri. Uç örnekleri karaborsacılık şeklinde ortaya çıkar.
3. Mülkiyet Faydası: Ürünün elinde bulunandan alınarak bulunmayana ulaştırılmasıdır. Örneğin köylerden sütlerin toplanarak mandırada işlenmesi. Köy ürünlerinin alınarak isteyenlere satılması.

Sanayinin Faydası

Sanayinin ise 1 tür faydası vardır:

* Şekil Faydası: Doğada bulunan ürünlerin şeklinin değiştirilerek insanların kullanabileceği hale getirilmesidir. Yani hammadde işlenerek farklı bir biçim verilmektedir.

Kimi durumlarda sanayi ve ticaret ayrılmaz biçimde iç içe geçer. Çünkü bazı ürünler bütünüyle asla bir işletme üretilemez, bazı şeyler mutlaka başkasından alınır. Üstelik biri için hammadde olan şey başkası için nihai ürün olabilir. Örneğin otomobillerde üretim aşamasında bazı şeyler dışarıdan alınır. Örneğin otomobilde kullanılan vidalar başka bir yerden alınıyor olabilir ve otomobil fabrikası için hammadde niteliği taşıyan bu malzeme üretici firma için nihai üründür. Mobilya üreten bir işletme büyük ürünleri örneğin masa ve dolapları kendisi üretiyorken masaların etrafına dizdiği sandalyeleri başkasından alıyor olabilir.

GSMH: Bir yıl içinde bir ülkede üretilen somut mallarla hizmetlerin toplamıdır. İhracat bu hesaba katılır ama ithalat katılmaz. Katma Değer de bu hesabın dışında tutulur.

Katma Değer: Mal her el değiştirdiğinde değerinde meydana gelen artıştır.

Katma Değer Vergisi: Katma değer üzerinden (her el değiştirdiğinde) devletin aldığı vergidir.

BORÇLAR HUKUKU – TİCARET HUKUKU KARŞILAŞTIRMASI

Borçlar Hukuku tüm herkesi (tüm vatandaşları) ve istisnai olarak Esnafı ilgilendirir.

Ticaret Hukuku ise Tacirleri ilgilendirir.

a. Şekil Serbestisi; Hukuki işlem çizilen sınırlar içinde istenilen biçimde yapılır. Seçme hakkı vardır. (Borçlar Kanununda benimsenen ilkedir.) Örneğin: İstenildiği biçimde borç verilebilir; Sözlü, Şahitle, Basit Yazılı, Senetle, Noterde...

b. Şekil Şartları; Hukuki işlem yalnızca hukukun belirlediği tek bir biçimde yapılabilir. Seçme hakkı yoktur. (Ticaret Kanunundaki ilkedir.) Örneğin: Evler yalnızca Tapu Dairesinde, Motorlu Taşıtlar ise Noterde satılabilir. Başka bir yerde yapılan işlem kesinlikle geçersizdir.

Borçlar Hukuku	Esnaf	Esnaf İşletmesi	Adi İş
Ticaret Hukuku	Tacir	Ticari İşletme	Ticari İş

Ticaret Hukukunun Kapsamı

Türk Ticaret Hukukunda günümüzde 6 kitap/cüz vardır.

- Ticari İşletme Hukuku
- Şirketler Hukuku
- Kıymetli Evrak Hukuku
- Deniz Ticareti Hukuku
- Nakliye (Taşımacılık) Hukuku
- Sigorta Hukuku

➤ Nakliye Hukuku kitabı, Yeni Ticaret Kanunu ile sonradan eklenmiştir. Eski Kanun'da 5 cüz (bölüm) / kitap vardır.

➤ Bankacılık Hukuku ayrı bir kanun şeklinde düzenlenmiştir. Ticaret Kanunu'na dahil değildir.

TİCARET HUKUKU SİSTEMLERİ

1) Subjektif Sistem (Tacir Esası): Bu sistem ticari faaliyetin öznesi olarak “Tacir” esas alınmaktadır. Tacirlerin haklarını korumayı amaçlar.

* 1673 ve 1681 yıllarında Fransa'da *John Babtiste Colbert* tarafından hazırlanan 1. ve 2. Kara ve Deniz Ticareti Ordonans'ı bu sistem esas alınarak hazırlanmıştır. (Ordonans: Kararname, Kanunname.) Bunlar Dünya'daki ilk ticaret kanunları olarak kabul edilir.

2) Objektif Sistem (Ticari İşlem Esası): Bu sistem gereği ticaret hukuku tacirlere değil, kimin yaptığına bakılmaksızın tarafları kim olursa olsun her tür “Ticari işlem” için uygulanır. Artık gerçek anlamda bir ticaret hukukundan söz etmek mümkündür. Ticaret düzenlenmektedir.

3) İsviçre Sistemi (Karma Esas): Bu sistem hem Taciri hem de Ticari işlemi esas alır. Çift odak noktası vardır. 1926 tarihli ticaret kanunumuz o dönemde Dünya'da geçerli olan karma sistemdir.

Not: Osmanlı Devletinde ticareti azınlıklar (Ermeniler, Rumlar, Yahudiler) yaptığı için Ticaret Hukuku oluşturulmamıştır.

4) Modern Sistem (Ticari İşletme Esası): Bu sisteme göre, ticaret hukukunun esasını (anahtar kavramını) “Ticari işletme” kavramı oluşturur. Yani artık Ticari İşletmelerin hukuku söz konusudur, 1957 tarihli ticaret kanunumuz ve 2011 tarihli yeni kanunumuz bu sistemi esas almıştır.

TİCARİ İŞLETME

TTK'ne göre; *“Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir.”* Ticarethane, fabrika yada ticari amaçla işletilen diğer müesseseler ticari işletme sayılır.

Ticari İşletmenin Unsurları:

- Gelir sağlamayı hedef tutmak
- Devamlılık
- Bağımsızlık
- Esnaf işletmesi sınırını aşmak

1-Gelir sağlama hedefi: Burada önemli olan gelir sağlama amacının varlığıdır. Gerçekten gelir sağlanmamış olması, hatta zarar edilmiş olması işletmenin ,“ticari işletme” sayılmasına engel oluşturmaz. Çünkü daha sonraki dönemlerde yeniden kâra geçebilir.

2-Devamlılık: Bir ticari işletmenin varlığı için o işletmenin devamlı bir nitelik taşıması gerekir. Tacir yürüttüğü bu faaliyetleri meslek haline getirmiş olmalıdır. Faaliyetin konusu gereği kesintili olması devamlılık ögesini etkilemez. Ticari işletme konusu gereği periyodik de çalışabilir, örneğin okul kantinleri, mevsimlik tarım işletmeleri, yerel dondurma üreticileri.

3-Bağımsızlık: Şube, bağımsız şekilde faaliyette bulunmayıp, merkeze tabi olduğundan ayrı bir işletme sayılamaz. Buna karşılık, bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kişiler olan **“Acenteler”** tarafından yürütülen faaliyet, bağımsız nitelik arz ettiğinden bunlar ayrı bir işletme sayılır.

4-Belli bir çapı aşma: Bir işletmenin ticari işletme olarak nitelendirilebilmesi için bu işletmenin etkinliğinin belirli bir sınırı aşmış olması gerekmektedir. Bu sınır da esnaf işletmesine göre belirlenmektedir.

Esnaf:

İktisadi faaliyeti nakdi sermayeden ziyade bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlayacak düzeyde bulunan işletmelere “Esnaf işletmesi” denir. TTK’na göre “İster gezici olsun, ister bir dükkanda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedeni çalışmasına dayanan ve geliri Bakanlar Kurulunca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan (geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan) ve sanat veya ticaretle uğraşan kişi esnaftır.”

Ticari İşletmenin Yapısı ve Hukuki Niteliği

a) Kişi unsuru: Tacir (Sahip veya Ortaklar)

b) Maddi unsurlar: Aletler, araçlar, makinalar, taşıtlar, arsa ve araziler, hammadde, yarı mamul ve mamul stokları, kasa ve demirbaşlar, sermaye, alacaklar...

c) Gayri maddi (Maddi olmayan) unsur: Ticaret ünvanı, işletme adı, marka, patent, fikri ve sınai haklar, ticari itibarı, ticari örgütü, ticari sırları, işleri, müşteri çevresinin yarattığı değerler, bilgi birikimi...

Ticari İşletmenin Özellikleri

1. Devredilebilirler: Ticari işletmeler el değiştirebilir. Satılabilir, ortaklık hakları miras kalabilir...

2. Rehnedilebilirler: Rehin (İpotek) işlemi “Ticari İşletmelerin Rehni Kanunu”na göre yapılır. Rehin (İpotek) işleminde iktisadi bir varlık bir borcun karşılığında teminat olarak gösterilmektedir. (Hacizden farkı, neyin alınacağıının önceden biliniyor olmasıdır).

3. Şube Açabilirler: Gerektiği kadar bayi ve şube açabilirler.

4. Tasfiye Edilebilirler: Ticari işletmelerin varlığına son verilerek kapatılabilirler. Bu iş için bir Tasfiye Memuru atanır. Bu kişi aslında Devlet Memuru olmak zorunda değildir. Ortaklardan biri veya mahkemece atanan herhangi başka birisi de olabilir. Bir tasfiye defteri tutulur. Tasfiye kelimesi bir şeyin içini boşaltmak anlamına gelir. Hukuk ve Muhasebe açısından tasfiyede işletmenin mal varlığı satılarak paraya çevrilir ve borçlar ödenir. Borçların ödenmesinde öncelik vergi borçlarına verilir. Sonra diğer borçlar ödenir. Kalan para olursa eski ortaklara dağıtılır. Tasfiye uzun ve zahmetli bir süreçtir. Bazen yıllarca sürdüğü görülür.

TİCARİ İŞ

Bir ticari işletmeye ilgilendiren tüm iş ve işlemler “Ticari İş” olarak kabul edilir.

* Adi (Basit) işlere (vatandaşlara ve esnaflara) Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır,

* Ticari İşlere (tacirlere) Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır.

Ticari İşlerdeki faiz uygulaması esasları ve adi işlerdeki faiz uygulaması esasları birbirinden farklıdır. Ayrıca vergi oranları da farklılık gösterir.

Ticari İş Türleri

1) MUTLAK TİCARİ İŞ: Özünde veya Biçiminde ticari olan işlemlerdir. TTK içerisinde düzenlenmiştir.

a) Esas (Öz) olarak Ticari İş: Taraflar tacirdir. Yapılan işlem Ticari işletmenin faaliyet konusu içerisinde. Örneğin bir işletmenin buzdolabı üretip satması.

b) Şekil olarak Ticari İş: Taraflar tacir olabilir de olmayabilir de... Sırf TTK bazı işlemleri her koşulda ticari iş saydığı için öyle kabul edilir. Ör: Çek düzenlemek tacir olmayanlar için de ticari iş sayılır.

2) NİSBİ TİCARİ İŞ: Bir ticari işletmenin esas faaliyet alanına girmese bile sırf ticari işletme tarafından yapıldıkları için ticari iş kabul edilen işlemlerdir. TTK içerisinde düzenlenmeyen konulardır. Örneğin: Çalışanların seyretmesi için bir işletme tarafından TV satın alınması.

TACİR

Bir Ticari İşletmeyi kısmen veya tamamen, devamlı veya kesintili olarak, ortaklık veya sahiplik bağıyla işleten kişidir. (Yani mal alıp satan herkes tacir değildir. Ör: Esnaf, Tacir sayılmazlar.)

TACİR SIFATININ SONUÇLARI

1. Tacir ticaret ünvanı seçmek ve kullanmak zorundadır. Bu tacir için hem hak hem de bir yükümdür. (Ticaret Ünvanı başlığında anlatılmıştır.)

2. Tacir İşletme adı seçme ve kullanma hakkına sahiptir. Bu tacir için bir haktır. (İşletme Adı başlığında anlatılmıştır.)

3. Tacir iflasa tabidir. Tacirler iflas edebilirler. Alacaklılar bazı koşullar altında mahkeme kararı ile iflas ettirilmesini talep edebilirler. İflas; aşırı para ihtiyacı, nakit sıkıntısı, işlerin çevrilememesi, borçların ödenememesi, üst üste zarar edilmesi gibi nedenlerle işletmenin çalışmasının durması ve mali olarak varlığının sona ermesidir.

4. Tacir ticari defterleri tutmakla yükümlüdür. Muhasebe defterlerini tutmak zorundadırlar.

İşletme esasına göre defterler: İşletme Defteri

Bilanço esasına göre defterler: Yevmiye Defteri, Büyük Defter, Envanter Defteri, Bilanço Defteri

5. Tacir ticari işletmesini ticaret siciline tescil ettirmek zorundadır. Şirketler kurulurken ortaklar tarafından bir ana-sözleşme imzalanır ve bu ticaret siciline teslim edilir. Bunun yanında tacirin, kanunlarda tescil ettirilmesi istenen diğer hususları ve yapılan değişiklikleri tescil ettirme, ilanı istenen hususları da ilan ettirme zorunluluğu vardır. Ortaklarda değişiklik, sermaye artırımı veya azaltımı, ortakların paylarında değişiklik, şirketin faaliyet konusunda/konularında değişiklik, birleşme, tasfiye vs. Ticaret Sicil Memurlukları bulunan ilin Ticaret (ve Sanayi) odasında yer alır. Türkiye genelinde Ticaret Sicil Gazetesinde bu hususlar yayınlanır. Tescil iki türdür:

a) İhbari (Bildirici) Tescil: Söz konusu durum tescilden önce de vardır. Tescille zaten var olan husus kayı altına alınır. Örneğin: Ticaret Ünvanı

b) İhdasi (Yaratıcı) Tescil: Bazı durumlar tescilden önce var olamazlar ancak tescille birlikte ortaya çıkarlar. Örneğin: Tüzel Kişilik

6. Tacir Ticaret (ve Sanayi) odalarına kayıt olmak zorundadır.

Tacirler Ticaret odasına, Sanayiciler sanayi odası varsa bu odaya kayıt olmakla yükümlüdürler.

Ülkemizde Serbest Meslek Erbabı ilgili meslek odalarına kayıt olmak zorundadır. Serbest meslek erbabı herhangi bir şirkete veya devlete bağımlı olmadan kendi işyerini çalıştıran kişilerdir. Örneğin doktorlar kendi muayenahanelerini açacaklarsa Tabipler odasına kayıt olmaya mecburdurlar. Ancak devlet hastanesinde veya özel hastanede çalışacaklarsa böyle bir zorunluluk yoktur. Esnafın işyeri açabilmek için Esnaf ve Sanatkarlar odasına kayıt olmalıdır. Kendi bürolarını açacak olan Mühendisler ise Mimarlar ve Mühendisler odasına kayıt olurlar. Serbest çalışan avukatların da Baro'ya kayıt olmaları gerekir. Meslek odaları çalışma koşullarını düzenleyebilir, fiyat belirleyebilir, çalışma gün ve saatlerini tespit edebilir, denetim yapabilir, ceza kesebilirler. Cezalar arasında dükkan kapatma ve meslekten men etme bile vardır. Meslek odaları Osmanlı'daki Ahi Teşkilatlarının, Roma'daki Loncaların çağdaş versiyonlarıdır. İhtiyaç halinde odalar alt birimlere ayrılabilir. Örneğin bir şehirde Ticaret ve Sanayi odası Ticaret odası ayrı Sanayi odası ayrı olacak şekilde bölünebilir. Aynı durum mesela Esnaf ve Sanatkarlar odası, Mimarlar ve Mühendisler odası için de geçerlidir. Hatta gerek görüldüğünde daha alt birimler de açılabilir. Berberler odası, manavlar odası, şoförler odası, makine mühendisleri odası, inşaat mühendisleri odası gibi... Odalar üyelerinden aidat alırlar.

Not: Odalar kesinlikle Sendika değildir. Sendika dayanışma örgütüdür ve üyelik gönüllülük esasına dayalıdır. Sendikalar denetim yapamaz, ceza kesemez.

7. Tacir basiretli (sağduyulu) iş adamı gibi hareket etmelidir. Burada objektif bir ölçü dikkate alınır. Yani tacirin kişisel durum ve yeteneğine göre göstereceği özen değil, ticaretinin özelliği göz önünde tutularak, tedbirli, temkinli ve geleceği makul oranda gören bir tacirin göstereceği özen ölçütü olarak alınır. Ayrıca tacir yeteri kadar ticaret hukukundan anlamalıdır. Tacir, hukuku bilmediğini ve ticari yeteneği olmadığını öne sürerek kurtulamaz.

8. Ticari örf ve adet tacirler bakımından mutlak olarak uygulanır. Tacir bulunduğu yörenin ticari geleneklerine uymak zorundadır. Bilmediğini öne sürerek kurtulamaz. Türk hukukunda geleneklerin en çok dikkate alındığı alan Ticaret Hukukudur.

9. Tacir ticari iş karinesine tabidir. Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır.

Karine: Aksi ispatlanana veya ortaya çıkana kadar hukuki bir olgunun belirli bir biçimde olduğunun kabul edilmesidir. Tıpkı aksi ortaya çıkana kadar bir doktorun diplomasının gerçek olduğunun kabul edilmesi, veya aksi anlaşılana kadar üniformalı bir kişinin polis olduğunun varsayılması gibi. Yani Karine hukukun öyle olmasını istediği olumlu yöndeki bir önyargıdır. Örneğin: Ceza Hukukunda "Masumiyet Karinesi"ne göre aksi ispatlanana kadar herkes suçsuzdur.

Ticari iş karinesi: Aksi anlaşılana kadar tacirin yaptığı tüm işlemler ticaridir ve tüm alacak borçları da ticari nitelik taşır. Yani tacirin aldığı borç aksi anlaşılana kadar kendisine değil ticari işletmesine aittir. Bu borçların tacire ait olduğunu öne sürerek diğer ortakların veya şirketin kasasının ödemedi kaçınması çok zordur. Tacir öldüğünde veya ortaklıktan ayrıldığında dahi borç işletmeye ait olmaya devam eder. O kadar ki işlem yapılırken karşı tarafın, kişinin tacir olduğunu bilip bilmemesi bile önemli değildir ve karşı tarafın bu durumu bilmediği öne sürülerek kurtulamaz.

Ticari iş karinesinden önceden kurtulma:

a. *Açıkça beyan*: Tacir işlemi yaparken bunun ticari işletmesi ile ilgili olmadığını, kendi şahsi borcu olduğunu diğer tarafa açıkça bildirir. Örneğin tacir kendisini tanıyan (aslında tanımasa bile sonuç değişmez) bir mobilyacıdan evine masa alıp borçlanırken bunun şahsi borcu olduğunu söylemesi gerekir.

b. *Halin icabı (durum gereği)*: İçinde bulunulan durumdan açıkça beyana bile gerek olmaksızın yapılan işin ticari olmadığı anlaşılıyorsa ticari iş karinesi işletilemez. Örneğin tacir arkadaşları ile bir lokantada yemek yiyorsa ortada her ne kadar parasal işlem ve fatura söz konusu bile olsa ticari işletmeyi ilgilendirmede kesin olarak bellidir.

10. Tacir ücret ve faize tabidir. A) Tacir ücret ve faiz isteyebilir. Ticari işletmesi ile ilgili bir iş veya hizmet görmüş ise, bu iş veya hizmetten yararlanan kişi tacir olsun olmasın, hatta taraflar arasında daha önce ücret kararlaştırılmamış olsa bile, gördüğü işe uygun bir ücret isteyebilir. Ayrıca tacir verdiği avanslar ve yaptığı giderler için ödeme tarihinden itibaren faize de hak kazanır. B) Tacirle iş yapan karşı taraf da tacirden ücret ve faiz isteyebilir.

11. Tacir fatura düzenlemek zorundadır. Yaptığı satışlar için fatura düzenlemesi gerekir.

12. Teyit Mektubu düzenlemek zorundadır. Sözlü olarak, telefon veya telgrafla yapılan sözleşmelerin ve beyanların içeriğini bir yazıyla sekiz gün içerisinde teyit etmelidir (onamalıdır).

Not: *Fatura ve teyit mektubuna 8 gün içinde itiraz etmelidir.* Faturayı alan kimse sekiz gün içinde içeriği hakkında bir itirazda bulunmamışsa, fatura içeriğini kabul etmiş sayılır

Her iki tarafında tacir olması durumunda uygulanacak özel hükümler:

* İhtar ve ihbarlarda yazılı şekil zorunludur.

* Ticari defterleri kanıt olarak kullanmak her iki tarafın tacir olması durumunda mümkündür.

13. Tacirler arasında ihtar ve ihbarlar yazılı şekle tabidir. Tacirler arasında borcun ödenmesini sağlamak ve sözleşmeyi fesih ya da sözleşmeden dönme amacıyla yapılacak ihbar veya ihtarların geçerli olabilmesi için bunların noter aracılığıyla veya iadeli taahhütlü bir mektupla ya da telgrafla yapılması zorunludur. Burada önemli olan husus yapılan işte her iki tarafın da tacir ve işin sadece bir taraf için değil her iki taraf için de ticari olmasıdır.

İhtar: Borcunu ödemeyen kişinin uyarılmasıdır. İhtar için borcun vadesinin gelmiş olması şarttır. Vade dolmadan yapılan uyarılar hukuken sonuç doğurmaz. İhtardan sonra genel olarak 7 gün (veya sözleşmede önceden belirlenmiş farklı bir süre) beklenir. Bu süreden sonra ikinci bir ihtarla gerek olmadan İcra-i Takip için İcra-İflas dairesine başvurulabilir. İhtar sözlü de olabilir ancak yazılı olması ("İhtarname") ispatı kolaylaştırır. İhtarların tebliğinde Tebligat Kanunu geçerlidir. İhtar gerekli koşullarda kişinin adresindeki kapıya bırakılarak ve hatta ilanla bile yapılabilir. Örneğin yurtlarda kalan öğrencilere panoda ihtar kağıdını alması gerektiği duyurularak ihtar yapılmış sayılabilir.

Protesto: Tacirlerin ticari işlerinde ihtar yazılı yapmaları gerekir. Noter kanalıyla yapılan bu ihtara Protesto adı verilir. (Protesto Çekmek)

* **Mücceliyet:** “Eceli gelmemiş”. Borcun henüz ödeme olgunluğuna erişmemiş olmasıdır. Ödenmesi istenemez. Örneğin; Vadesi dolmamış (zamanı gelmemiş) borçlar. “Müccel Borç” denir.

* **Muacceliyet:** “Eceli gelmiş”. Borcun ödeme olgunluğuna erişmiş olmasıdır. Bu borçların ödenmesi istenebilir. Örneğin; Vadesi dolmuş (zamanı gelmiş) borçlar. “Muaccel Borç” denir. Bazen vadesi dolmayan borçlar da muaccel hale gelebilir. Örneğin, iki taksit ödenmediğinde geri kalan borcun tamamı istenebilir hale gelir.

14. Ticari defterler kanıt olarak kullanılabilir. Her iki taraf da tacirse muhasebe defterleri kanıt olarak kabul edilir. Çünkü bir defterden yapılan çıkış diğer tarafın defterinde giriş olarak izlenebilir. Ancak taraflardan biri tacir değilse defter tutmadığı için silsile (zincirleme süreklilik) kopacaktır.

TÜZEL KİŞİLİK (Hukuki Şahsiyet)

Belli bir amacı gerçekleştirmek üzere kişi veya emtia (mal) topluluğu şeklinde bağımsız olarak örgütlenmiş, haklara sahip olabilen, borç veya alacak edinebilen varlıklardır. Ör: Şirketler, vakıflar, dernekler, belediyeler, üniversiteler. Bir ülkedeki en büyük Tüzel Kişilik devlettir. Gerçek kişi olmadıkları halde sanki gerçek kişi gibi işlem görürler. Kendilerini oluşturan ortaklardan, üyelerden veya temsilcilerden bağımsızdırlar. Örneğin üniversitenin mal varlığı Rektöre değil, üniversite Tüzel Kişiliğine aittir.

* Vakıflar; emtia topluluğu şeklindedir. Örneğin bir arazinin gelirinin kimsesiz çocuklar için kullanılması. Burada asli unsur maddi varlıktır.

* Dernekler; kişi topluluğu şeklindedir. En az 7 kişi ile kurulur. Örneğin kanserle mücadele derneği kazanç dışı bir amaçla çalışır. Para toplasa bile hayır için kullanır. Asli unsur kişilerdir.

TİCARET ÜNVANI

Tacirin ticari işletmesi ile olan ortaklık veya sahiplik bağıını gösterir. Ticaret siciline tescil ettirilir.

TİCARET ÜNVANI SİSTEMLERİ:

1. Gerçeklik Esası/Sistemi: Ünvanın içerisinde ortaklardan en az birisinin gerçek ad ve soyadı vardır. Ancak ünvana başka hususlarda eklenir.
2. Serbestlik Esası/Sistemi: Ünvanda gerçek Ad ve Soyad yer almak zorunda değildir. Herhangi bir sözcük veya tamlama seçilebilir.
3. Karma Esas/Sistem: Bazı şirket türleri için Gerçeklik Sistemi bazıları için Serbestlik Sistemi uygulanır. İsviçre Sistemi de denir. Ülkemizde Karma Esas geçerlidir.

FORMÜL

LÜTFEN ENDİŞEYE KAPILMADAN ADIM ADIM ANLATILANLARI DİKKATLİCE OKUYUN.... ÖRNEKLERİ KARIŞTIRACAK OLURSANIZ GERİ DÖNÜP FORMÜLE BAKIN. HERŞEY RAHATLIKLA ANLAŞILACAKTIR.

Kök (çekirdek) + Seçimlik Ekler (isteğe bağlı) + Zorunlu Ekler + Kök (çekirdek)

Ad – Soyad	Faaliyet Alanı	Ön Ekler	Tür
	Ortaklık Bağı ("Ortağı, Ortakları")	Şube Ekleri	
	Akrabalık Bağı ("Oğulları" vs.)	Tasfiye Eki	

Akrabalık Bağı: Oğulları, Kızları, Torunları, Yeğenleri, Dayısı, Amcası, Halası

Not: “Zorunlu ekler” tabiri yanıltıcıdır. Bu ekler her zaman kullanılan ekler değildir, mutlaka bulunması gereken ekler anlamına gelmezler. Tam aksine nadiren kullanılırlar. Koşula bağlıdır, bu koşullar gerçekleştiğinde ise kullanılmak zorundadırlar.

ORTAK AÇIKLAMALAR (Adi Şirketler ve Tüzel Kişi Şirketler):

Ortak açıklamalar Kolektif Şirketler üzerinden örneklenmiştir. Ancak tüm şirket türleri için geçerlidir. [Örnekler kutucuklar içinde verilmiştir.]

1. Kök ikiye bölünmüştür ve kökün ilk kısmı (Ad-Soyad) tamlamanın başında, kökün ikinci kısmı (Tür) ise tamlamanın en sonundadır.

<u>İlker Aydoğan</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök (Ad-Soyad)	Seçimlik Ek (Faaliyet A.)	Kök (Tür)

2. İstisnai özel bir durum bulunmuyorsa (parantez içlerindeki) ek açıklamaların her zaman yazılmasına gerek yoktur. Yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere yazılmışlardır.

<u>İlker Aydoğan</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök (Ad-Soyad)	Seçimlik Ek (Faaliyet A.)	Kök (Tür)
↓ (Aşağıdaki gibi yeterlidir)		
<u>İlker Aydoğan</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

3. Birden fazla seçimlik ek peş peşe geldiklerinde birleştirilerek **Kök + Seçimlik Ek + Kök** şeklinde yazılır. Ayrı ayrı yazmaya gerek yoktur.

<u>İlker Aydoğan</u>	<u>ve Oğulları</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Seçimlik Ek	Kök
↓ (Birleştirilerek tek tane “Seçimlik Ek” yazılacak)			
<u>İlker Aydoğan</u>	<u>ve Oğulları</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek		Kök

4. Birden fazla açıkça yazılmış Ad-Soyad varsa hepsi Kök olarak kabul edilir.

<u>İlker Aydoğan ve Funda Güneş</u>	<u>İnşaat Malzemeleri</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

5. Kök dışında hiçbir ek kullanılmayan örneklere rastlanabilir.

<u>İlker Aydoğan Kolektif Şirketi</u>
Kök

6. Sınırsız sayıda faaliyet alanı kullanılabilir.

<u>İlker Aydoğan</u>	<u>İnşaat Malzemeleri, Temizlik Ürünleri, Sanayi</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

Not: Ünvanda sonradan yapılan her değişiklik Ticaret Siciline tescil ettirilir. Bu da masraf gerektirir.

ŞİRKET TÜRLERİNDE ÜNVANIN OLUŞTURULMASI

1. Adi Şirketlerde: GERÇEKLİK ESASI geçerlidir.

<u>Aslı Yıldırım</u>	<u>Lokantacılık Hizmetleri</u>	<u>Adi Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

Özel Durum: Adi Şirketler, isterlerse "Adi" sözcüğünü kullanmazlar. Bu durum yalnızca Adi Şirketler için geçerlidir. Diğer şirketler (Tüzel kişi olanlar) türlerini mutlaka belirtmek zorundadırlar.

<u>Aslı Yıldırım</u>	<u>Lokantacılık Hizmetleri</u>	(Adi) <u>Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök
↓		
<u>Aslı Yıldırım</u>	<u>Lokantacılık Hizmetleri</u>	<u>Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

Şirketin türü belirtilmediği için
"Adi Şirket" olduğu anlaşılmaktadır.

KISA BİLGİLER: Adi Şirketler Borçlar Kanunu hükümlerine göre kurulurlar. Aslında özel bir şekle dahi tabi değildirler ve sözlü olarak bile kurulabilirler. Ancak daha sonra Vergi Levhası, Çalışma Ruhsatı vs. alabilmek için yazılı hale getirilmeleri gerekir. Tüm ortaklar şirketin sahibi ve yöneticisidirler.

2. Tüzel Kişi Şirketlerde: Şirketin türü mutlaka belirtilir (Kolektif, Komandit, Limited, Anonim).

a. Kolektif Şirketlerde: GERÇEKLİK ESASI geçerlidir.

<u>Enver Aydın ve Oğulları</u>	<u>Kırtasiyecilik</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

<u>Enver Aydın ve Süleyman Açıkalin</u>	<u>Kırtasiyecilik</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

<u>Enver Aydın Kolektif Şirketi</u>
Kök

<u>Enver Aydın</u>	<u>Kırtasiyecilik, Elektronik, Otomotiv, Ticaret</u>	<u>Kolektif Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

KISA BİLGİLER: Aksi kararlaştırılmadıkça tüm ortaklar Kolektif Şirketin yöneticisidirler. Ancak aralarında kararlaştırarak içlerinden yalnızca bir veya birkaç kişiyi yönetici yapabilirler. Hatta ortak olmayan birini dışarıdan maaşlı olarak yönetici atayabilirler.

b. Komandit Şirketlerde: GERÇEKLİK ESASI geçerlidir.

<u>Ahmet Irmak ve Ortakları</u>	<u>Büro Malzemeleri</u>	<u>Komandit Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

<u>Ahmet Irmak ve Ortağı</u>	<u>Komandit Şirketi</u>
Kök	Kök

AÇIKLAMA: Komandit Şirketlerde iki tür ortak vardır

* Komandite Ortak: Sınırsız sorumludur. Şahsi malvarlığı haczedilebilir.

* Komanditer Ortak: Sınırlı sorumludur. Şahsi malvarlığı haczedilemez.

Komandit Şirketlerde ticaret ünvanında yalnızca Komandite (Sınırsız) sorumlu ortakların adı yer alır. Ancak bir biçimde Komanditer (Sınırlı) sorumlu ortağın adı ünvanda yer alırsa artık o ortak da Komandite (Sınırsız) sorumlu kabul edilir.

<u>Ayşe Mutlu</u>	<u>ve Yeğenleri Gıda ve Lokantacılık Hizmetleri</u>	<u>Komandit Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

Not: Örnekte Ayşe Mutlu'nun Komandite Ortak olduğu kesindir. Çünkü ünvanda adı geçmektedir. Ancak Yeğenleri hakkında kesin bir şey söylenemez (Komandite veya Komaditer olabilirler).

c. Limited Şirketlerde: SERBESTLİK ESASI geçerlidir. Ad Soyad yerine başka sözcükler kullanılabilir.

<u>Kızılırmak</u>	<u>Kağıtçılık ve Matbaacılık</u>	<u>Limited Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

Not: Limited Şirketlerde İş Panoları ve Matbu (Basılı) Evraklarda Unvandan sonra sermaye belirtmek zorunludur. Zorunlu Ek sayılır.

<u>Kızılırmak</u>	<u>Kağıtçılık ve Matbaacılık</u>	<u>Limited Şirketi</u>	<u>(Ödenmiş Sermayesi: 500.000 TL)</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök	Zorunlu Ek

KISA BİLGİLER: Limited Şirketlerin yöneticisi tek kişi olup "Mesul Müdür" olarak adlandırılır. Bu şirketlerin en fazla 50 ortağı bulunabilir (Limited yani "Sınırlı" sözcüğü ortak sayısı sınırlanmış olduğu için buradan kaynaklanır). Alman Hukukunda bu şirketlere denk düşen bir tamlamanın kısaltılması olan "GmbH" kavramı da yine Dünya'da "Limited Şirket" anlamında sıklıkla kullanılır. Örneğin: "Milupa GmbH".

Not: Ülkemizde Limited Şirketlerin faaliyet alanlarını çok uzun tutma eğilimi vardır. Pek çok Limited Şirketin onlarca hatta abartılı örneklerde 30-40 tane faaliyet alanı yazdıklarına rastlanır.

d. Anonim Şirketlerde: SERBESTLİK ESASI geçerlidir. Sermaye belirtmek zorunlu değildir.

<u>Kaya</u>	<u>Gıda Malzemeleri</u>	<u>Anonim Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

<u>Yiğitler Anonim Şirketi</u>
Kök

<u>Şahinoğulları</u>	<u>Ticaret ve Sanayi</u>	<u>Anonim Şirketi</u>
Kök	Seçimlik Ek	Kök

* Anonim Şirketler Hisse Senedi çıkarabilirler.

* Anonim Şirketler Borsa'ya Kote (kayıt) olabilirler.

KISA BİLGİLER: Anonim Şirketlerin üç yönetim organı bulunur:

- 1) Genel Kurul: Sermaye paylarına bakılmaksızın tüm üyelerin katılma hakkı vardır. Olağan olarak senede bir kez toplanır. (Olağandışı toplantının şartları vardır.) En önemli görevi Yönetim Kurulunu ve Denetim Kurulunu seçmektir.
- 2) Yönetim Kurulu: Bir yıl boyunca şirketi yönetir. Kendi içlerinden bir Başkan seçerler.
- 3) Denetim Kurulu: Bir yıl boyunca Yönetim Kurulu'nu denetler (eski). Günümüzde denetimlerinin Bağımsız Denetim Şirketlerine yaptırılması için yasal çalışmalar yapılmaktadır.

ZORUNLU EKLER

* Ön Ekler (Ayırt edici Ekler): Aynı ve benzer Unvanlarda kullanılır; Öz, Gerçek, Lüks, Hakiki vs...

Örneğin: a) "Sivas Turizm Limited Şirketi" b) "Öz-Sivas Turizm Limited Şirketi"

* Şube Eki: Yalnız Şubelerde kullanılır.

Örneğin: Ziraat Bankası A.Ş. Şarkışla Şubesi

* Tasfiye Eki: Kapanmakta olan (mesela iflas eden) tüm işletmeler kullanılır. Ünvanın sonuna "Tasfiye Halinde" eklenir.

Örneğin: Uğur Limited Şirketi, Tasfiye Halinde; Ör: Ahmet Şimşek Kolektif Şirketi Tasfiye Halinde

ÖRNEK:

<u>Metin Uzun ve Salim Ateş ile Ortakları Elektrik ve Elektronik Ürünleri, Tüketim</u>	
Kök	Seçimlik Ek...
<u>Malzemeleri, Turizm, Seyahat ve Rehberlik Hizmetleri, Lokantacılık İşletmeciliği</u>	
	...Seçimlik Ek
<u>Komandit Şirketi, Tasfiye Halinde</u>	
Kök	Zorunlu Ek

<u>Öz – Karahanlılar Marketçilik, Yemekçilik, Taşımacılık, Lojistik, Tedarik, İmalat,</u>	
Zorunlu Ek	Kök
<u>Sigorta Acenteliği, Sarf Malzemeleri, İnşaat Taahhüt ve Otomotiv, Makine, Tamirat,</u>	
	... Seçimlik Ek
<u>Limited Şirketi, Şarkışla Şubesi, (Ödenmiş Sermaye: 200.000 TL)</u>	
Kök	Zorunlu Ek

İŞLETME ADI: Mekanın veya faaliyet kolunun adıdır. Yeşilova Kırtasiye, Özlem Market

MARKA ADI: Ürünü diğer ürünlerden ayıran söz ve işaretlerdir. Soğukkuyu Ayakkabıları

Marka Türk Patent Enstitüsü'ne tescil ettirilir.

Arçelik A.Ş.: TİCARET ÜNVANI

Arçelik Beyoğlu Yetkili Satıcısı: İŞLETME ADI

Arçelik Buzdolabı: MARKA ADI

DİKKAT! (Karıştırmayın)

Arçelik A.Ş. Beyoğlu Şubesi: TİCARET ÜNVANI (ŞUBE ADI)

HATIRLATMA:

1. Bir Ticaret Unvanında (Gerçek Kişiler Hariç) Mutlaka "Şirket" ibaresi bulunur.
2. Bir Ticaret Unvanında (Adi Şirketler Hariç) Mutlaka Şirketin "Türü" yer alır.

* Türk, Türkiye, Cumhuriyet ve Milli Sözcükleri bakanlar kurulunun izniyle alınır.

Ör: Türkiye Petrolleri A.Ş.

* "Atatürk" soyadı hiçbir biçimde kullanılamaz.

Ör: "Mustafa Kemal Otomotiv" kullanılabilir (sahibinin adı Mustafa Kemal olabilir).

Ancak: "Atatürk" veya "Mustafa Kemal Atatürk" bu tamlamada kullanılamaz.

* Dinsel önderlerin (örneğin Peygamberler) adları şahıslarını kastedecek biçimde kullanılamaz.

Ör: İsa Kırtasiye kullanılabilir (sahibinin adı İsa olabilir).

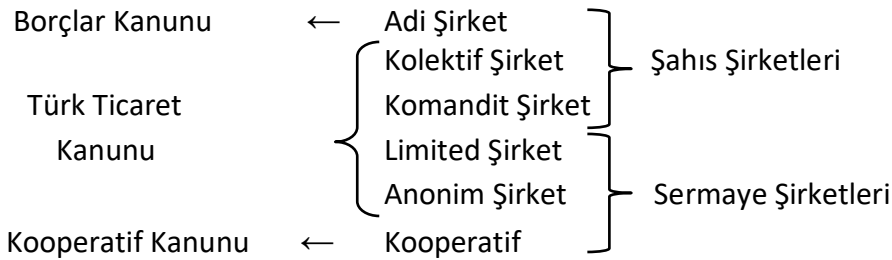
Ancak: "Hz. İsa İnşaatçılık" veya "İsa Peygamber Lokantacılık" kullanılamaz.

ŞİRKETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Şirket: "Ortaklık" demektir. Ticaret Kanununda yer alırlar ve Tüzel kişilikleri vardır.

* [İstisna: *Yalnızca "Adi Şirket" Borçlar Kanununda düzenlenmiştir ve Tüzel Kişiliği yoktur.*]

- Şahıs Şirketleri: Kişisel malvarlığı ile sorumlu (Kolektif, Komandit). Ör: Evine haciz gelebilir.
- Sermaye Şirketleri: Yalnızca ortaklık payı ile sorumlu (Limited, Anonim). Şahsi malvarlığı haczedilemez. Ör: Şirketin arabası haczedilebilir ama özel arabası haczedilemez.



Kooperatifler yeni düzenleme (2011 sonrası) ile şirket sayılabilmektedir.

Limited ve Anonim şirketler yeni düzenleme ile (2011 sonrası) tek kişi ile de kurulabilmektedir.

Ancak bu durum kavramsal bir çelişkiye neden olmaktadır. Çünkü "Şirket" sözcüğü Arapça'da "Ortaklık" demektir.

TİCARİ BELGELER

Ticari işlemlerde kullanılan, türü, biçimi ve hangi şartlarda düzenleneceği ve geçerli olacağı yasalarca tespit edilen belgelere "Ticari Belge" denir.

Ticari Belgelerin İşlevleri:

- 1- Ticaret hayatında güven ve düzeni sağlar.
- 2- Gerektiğinde kanıtlamayı sağlar.
- 3- Muhasebe kayıtlarına veri akışı ve kaynak teşkil eder.
- 4- Resmi ve istatistiksel bilgiler daha hızlı ve sağlıklı olarak elde edilir.
- 5- Alışverişlerin belge ile yapılması arttıkça devletin topladığı vergi miktarı artar.

TİCARİ BELGE ÇEŞİTLERİ

KIYMETLİ EVRAK OLMAYAN BELGELER (VUK.)	KIYMETLİ EVRAKLAR (TTK.)
A. Alışveriş Belgeleri (VUK.) 1) Fatura 2) İrsaliye (* Bileşik olarak: İrsaliyeli Fatura), 3) Yazarkasa Fişi 4) Perakende Satış Fişi, 5) Giriş ve Yolcu Taşıma Biletleri, 6) Günlük Müşteri ve Yolcu Listeleri 7) Adisyon, 8) Yazar Kasa Günlük Z Raporları, B. Bordrolar (VUK, SGK, İK.) 1) Ücret Bordrosu 2) Maaş Bordrosu. C. Beyannameler (VUK, KDVK.) 1- Vergi Beyannamesi 2- Gümrük Beyannamesi	1) Kambiyo (Alacak) Senetleri a- Bono, b- Çek, c- Poliçe. 2) Menkul Kıymetler - Hisse Senedi - Tahvil 3) Emtia Senetleri: a. Resepise (Makbuz Senedi) b. Varant (Rehin Senedi) 4) Nakliyat Senetleri: a. Konşimento b. Ordino

Not: Kıymetli Olmayan Evraklar Vergi Usul Kanununda (VUK) düzenlenmiştir.

KIYMETLİ EVRAK OLMAYAN BELGELER

A. ALIŞVERİŞ BELGELERİ: Bu belge türleri genel olarak VUK'da düzenlenmiştir. Doğrudan alışveriş ve sonuçlarıyla ilgili olan belgelerdir.

FATURA

Satılan mal veya yapılan iş karşılığında alıcının aldığı veya yaptığı işini cinsini, miktarını, fiyatını ve karşılığında borçlandığı tutarı göstermek üzere satıcı tarafından düzenlenip alıcıya verilen ticari bir belgedir. Hizmet veya satış yapan herkes fatura vermek zorundadır. Faturayı alan kimse, aldığı tarihten itibaren 8 gün içinde itiraz etme hakkına sahiptir. Faturanın maliye bakanlığı ile anlaşma yapmış olan bir matbaa tarafından bastırılmış ve notere tasdik ettirilmiş olması gerekir.

Faturada bulunması gerekli hususlar:

1. *Faturaya dair bilgiler:* Düzenleme tarihi, seri ve sıra numarası,
2. *Satıcıya dair bilgiler:* Adı-soyadı, varsa ticaret ünvanı, iş adresi, vergi dairesi ve hesap numarası,
3. *Müşteriye dair bilgiler:* Adı-soyadı, ticaret ünvanı, adresi, varsa vergi dairesi ve hesap numarası,
4. *Ürün veya Hizmete dair bilgiler:* Malın veya işin nevi, miktarı, fiyatı ve tutarı,
5. *Teslimata dair bilgiler:* Satılan malların teslim tarihi.
6. *İmza:* Satıcının veya yetkili kıldığı kişinin el yazısı ile imzası.

* **Proforma Fatura (Geçici Fatura):** Satış koşullarını belirten bir **teklif** veya **tahmin** niteliğindedir. Bağlayıcı değildir.

FATURA İLE KARIŞTIRILAN DİĞER BELGELER:

* **MAKBUZ:** Bir nesne ya da bir miktar paranın teslim alındığına dair verilen imzalı belgelerdir. Kapsamı faturadan daha geniştir. Alışveriş ve ticari işlem dışında da mal veya para alınmış olabilir. Yani ticari olmayan türleri bulunabilir. Örneğin: *Bağış Makbuzu, Aidat Makbuzu*. Ancak ticari türleri de bulunabilir: *Müstahsil Makbuzu, Serbest Meslek Makbuzu...*

* **DEKONT:** Özellikle bankalarda parasal hareketleri göstermek için düzenlenir.

Not: Özel muayenehane ve özel hastanelerce düzenlenen reçeteler de tıpkı fatura gibi vergilendirmeye kaynak teşkil eder.

FATURA YERİNE GEÇEN BELGELER (Perakende Satış Belgeleri):

a) Yazarkasa (Makineli Kasa) Kayıt Fişleri

Yazarkasa Fişi: Ödeme Kaydedici Cihaz (Yazarkasa) kullanan işletmelerin yaptıkları satışlar için vermek zorunda oldukları fişlerdir. Faturaya göre daha hızlı düzenlendiği için tercih edilir. Üzerinde el yazısı ile imza bulunmaz (istisnalar hariç)

Fatura ve Yazarkasa fişi karşılaştırması

Toptancılar Fatura kullanır, Yazarkasa fişi kullanamazlar. Çünkü az sayıda ama büyük miktarlarda ürün satarlar. Hız değil, güvenilirlik önemlidir

Perakendeciler Yazarkasa fişi kullanırlar. Ancak aşağıdaki durumlarda Fatura keserler:

(Aynı işlem için hem fatura hem fiş istenemez ve düzenlenemez. Yalnızca biri verilir.)

1. Müşteri tarafından istenmesi halinde, değeri kaç lira olursa olsun, malı satan veya işi yapanın fatura vermesi zorunludur. Örneğin işletmesi için ürün alanlar işletmenin muhasebe kayıtlarında gider gösterip vergiden düşebilmek için mutlaka fatura almalıdır. (İstisnalar olabilir. Örneğin Akaryakıt istasyonlarından araçlara alınan yakıtların Yazarkasa fişleri işletmeler tarafından vergiden düşmek için yeterlidir.)

2. Belirli bir tutarı aşan alışverişlerde. Bu tutar düzeyi her yıl değişebilir. Günümüzde bilgisayarlı yazarkasalar tutarın aşıldığını Fatura kesilmesi gerektiğini uyarmakta hatta Fiş kesilmesine izin vermemektedir.

3. Tutarı ne olursa olsun “Lüks” sayılan ürünlerde. Örneğin “Cep telefonları”...

4. Satıcı işletme eğer az miktarda ama pahalı ürün satıyor ve buna zamanı kalıyorsa tüm işlemler için fatura kesmeyi kendisi tercih edebilir. Bu durumda müşteri ayrıca Yazarkasa fişi isteyemez. Örneğin pahalı gömlekler satan bir işletme fatura düzenlemeyi tercih edebilir.

b) Perakende Satış Fişleri

Perakende Satış Fişi: Ödeme Kaydedici Cihaz (Yazarkasa) kullanmayan işletmelerin fatura vermek zorunda olmadıkları satışları için düzenledikleri belgeye denir. Fatura’ya göre daha basittir. Günümüzde teknik imkanların artması nedeniyle kullanımı çok azalmıştır. Örneğin yasal olarak hukuka uygun Seyyar (Mobil) Satış yapanlar elektrikli alet kullanma imkanları olmadığında bu belgeyi tercih edebilirler.

YAZAR KASA GÜNLÜK “Z” RAPORU

Yazar kasalar elektronik hafızalı olduğundan kesilen satış fişleri ile ilgili bilgiler hafızada saklanır. **Günlük** kesilen satış fişlerinin dökümüne “Z” raporu denir.

YOLCU TAŞIMA ve GİRİŞ BİLETLERİ

Yolcu taşıyan işletmeler ile biletle girilen yerlerin gelirini belgelemek için düzenlenen vesikalardır. Bilet ile işlem yapan işletmeler, biletleri seri ve sıra numarasına uyarak keserler. En az iki nüsha düzenlenir. Asıl nüshası müşteriye verilir.

***Giriş Bileti:** Sinema, tiyatro, müze gibi yerlere giriş için kesilen belgelerdir.

***Yolcu Taşıma Bileti:** Şehirlerarası yolcu taşımacılığı yapan işletmeler tarafından düzenlenen taşıtların her seferi için yolcuların taşıttaki oturma yerlerini de gösteren belgedir.

GÜNLÜK YOLCU TAŞIMA ve MÜŞTERİ GİRİŞ LİSTELERİ

Yolcu taşıma ve giriş biletlerine dair bilgiler ve varsa oturma düzenlerini günlük planlı bir şekilde gösteren listeye denir.

* **Yolcu taşıma listeleri:** Şehirlerarası yolcu taşıyan müesseselerce her sefer için ayrı ayrı olmak üzere, seri ve sıra numaraları ile teselsül edecek şekilde düzenlenecektir. Oturma yerleri planlı olarak gösterilecek, yolcu adedi belirtilecektir.

* **Müşteri giriş listeleri:** Sinema, tiyatro, müze gibi yerlere girişler için varsa oturma veya izleme yerlerini de içerecek biçimde düzenlenir.

İRSALİYE (SEVK İRSALİYESİ)

Ticari bir malın bir yerden bir yere taşınması sırasında, taşınan malın cinsini ve miktarını gösteren bir belgedir. Fatura bulunsun veya bulunmasın mal hareketlerinin mutlaka sevk irsaliyesine bağlanması mecburiyeti getirilmiştir. Mal veya hizmeti satan işletmeler tarafından en az üç nüsha olarak düzenlenir. İrsaliyenin bir nüshası mutlaka malı taşıyan araçta bulundurulur.

Sevk irsaliyesi şu iki durumda aranmaz:

- 1-En son tüketicilerin, perakende olarak satın aldıkları malları taşıması veya taşıması halinde, (örneğin marketlerin servis araçları)
- 2-İş yerlerine kullanılmak veya tüketilmek amacıyla satın aldıkları küçük hacimli ve değeri kanunda belirtilen tutarı aşmayan malları taşımaları veya taşıttırmaları durumunda.

İrsaliyeli Fatura

Sevk irsaliyesi ve faturanın bileşik halidir. Zaman ve kağıt tasarrufu sağlar. Fatura ve sevk irsaliyesi ayrı ayrı belgeler olarak değil irsaliyeli fatura adı altında tek belge olarak düzenlenebilir. İrsaliyeli faturanın kullanılması, mükellefin isteğine bağlıdır. İrsaliyeli fatura kullanmayı seçen mükelleflerin, ayrıca fatura ve sevk irsaliyesi düzenlemelerine gerek yoktur.

ADİSYON (Sipariş Fişi)

Lokanta, restoran, kafe, kahvehane gibi yerlerde sunulan hizmetin ve malın cins ve miktarını, işlem saatini gösteren bir belgedir. Sipariş alınırken müşterinin talebi beklenmeksizin düzenlenecek ve müşterinin masasında, daha sonraki siparişler işlenmek üzere bırakılacaktır ve bu adisyona dayanılarak hesap ödenecektir.

B. BORDROLAR:

Çalışanlarının ücretlerini ayrıntılarıyla gösteren bir cetveldir. Bordrolar ikiye ayrılır:

1- Ücret Bordroları: İşveren tarafından her ay işçiye ödenen ücretler için düzenlenen ve ücretin dökümünü ayrıntılı olarak gösteren cetvellendir. Ülkemizde işçiler ücretlerin çalıştıkları ayın sonunda alırlar.

2- Maaş Bordroları: 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi çalışanlara (Devlet Memuru statüsünde olanlar) verilen maaşlar için düzenlenen bordrolardır. Ülkemizde memurlar maaşlarını çalışacakları ayın başında alırlar.

C. BEYANNAMELER

1. Vergi Beyannamesi: Vergi miktarını gösteren ve mükellef tarafından süresi içinde vergi dairelerine verilen belgeye denir. Vergi mükellefinin kazançlarını gösteren cetveldir. Vergi dairesine posta ile de gönderilebilir. V.U.K. göre gerçek kişiler Gelir vergisine, Tüzel kişiler Kurumlar vergisine tabidir.

Vergi Süreci (4T):

1. **Tarh:** Vergi Tutarının tespit edilmesi, 2. **Tebliğ:** Tutarın mükellefe bildirilmesi

3. **Tahakkuk:** Vergiyi almaya devletin hak kazanması, 4. **Tahsil:** Verginin fiilen alınması

Matrah: Üzerinden vergi alınacak tutar. Matrah ile vergi oranı çarpılarak ödenecek vergi bulunur.

2. Gümrük Beyannamesi: Gümrükten giriş çıkışı (ithalat veya ihracatı) yapılan malların miktarını ve takibini sağlamak amacıyla düzenlenir.

KIYMETLİ EVRAKLAR

Kıymetli Evrak: Bir hak veya değer senet ile sıkı sıkıya bağlandığı belgelerdir. Senet olmadan bu hak kullanılamaz, devredilemez. Ör: Çek, bono, poliçe, hisse senedi, tahvil. Senet zayi (ziyan) olduğunda içerdiği hak veya değer geçici veya devamlı olarak kullanılamaz, talep edilemez hale gelir. Ör: Çek yırtıldığında para çekilemez. Kıymetli Evrak için katı şekil şartları öngörülmüştür.

Kıymetli Evrakın Unsurları:

a) Senet (maddi unsur): Şekline uygun düzenlenmiş yazılı bir evraktır.

b) Hak (gayri maddi unsur): Bir alacağa veya ortaklığa ilişkin iktisadi değer taşır.

c) Hakkın senede yerleşmesi (maddi ve gayri maddi unsurların birleşmesi)

KIYMETLİ EVRAKIN ÖZELLİKLERİ

a) Hak ile senet arasında kuvvetli bir bağ vardır: Maddi ve gayri maddi unsurları arasındaki sıkı bağdır. Bir hak kıymetli evraka bağlanınca, söz konusu hak ancak senet ile birlikte devredilir, ya da borçluya karşı ileri sürülebilir. Hakkı senetten ayırarak ileri süren, örneğin, bir borcu senetten ayrı olarak ödeyen ve senedi teslim almayan borçlu senet bedelini iki defa ödemek zorunda kalabilir. Senet ile hak arasındaki sıkı bağ iki taraflıdır. Buna göre, senet alacaklısı senedi ibraz etmeksizin ödeme isteyemez, aynı şekilde senet borçlusu da senet olmadan ödeme yapmamalıdır.

b) Parasal / ticari / ekonomik bir değere sahiptir: Senede bağlanan hak, nesnel olarak parasal bir değere sahiptir. Her ne kadar çok benziyor olsa da örneğin diplomalar kıymetli evrak değildir. Çünkü iktisadi değeri yoktur.

c) Dolaşım (tedavül) kabiliyeti olan bir haktır: Başkasına devredilemeyen, kişi ile sıkı sıkıya bağlı haklar kıymetli evraka konu olamaz. Örneğin, kişilik hakları, velayet hakkı gibi haklar kişiye bağlı olup başkalarına devir edilemeyeceği için kıymetli evraka da konu olmaz.

d) Mücerretlik (soyutluk) ilkesi geçerlidir: Kıymetli evrak, kendisinin doğumuna esas teşkil eden olaydan bağımsızdır. Örneğin bir borç senedinin şaka ile imzalanmış olması (hatta bu durum ispatlansa bile) senedi geçersiz kılmaz.

e) Kıymetli evrak özel şekil şartlarına tabidir: Kıymetli evrakın oluşturulması, devri, kaybolması halinde iptali gibi hususlar belirli şekil şartlarına tabidir. Söz konusu işlemler, kanunda öngörüldüğü şekilde yapılmadığı takdirde kıymetli evrak ya hüküm ifade etmeyecek yahut istenen sonuç sağlanamayacaktır.

KIYMETLİ EVRAK TÜRLERİ

3 tür kıymetli evrak vardır. (Ticaret Kanununda düzenlenmiştir.)

1. **Hamiline:** Kimin elinde bulunuyorsa sahibi odur. Üzerinde isim yoktur. Senedin el değiştirmesi için teslim edilmesi yeterlidir. Güvenilirliği en düşük ama tedavül (dolaşım, el değiştirme) kabiliyeti en yüksek senet türüdür.
2. **Emre:** İsim yazılıdır ve sahibi odur. *Ciro* ile devredilir. Devreden kişi yeni bir isim (devrettiği kişinin adını) yazıp imzalar. Senedin üzerinde “Emre” veya “Emrine” tabirinin yer alması gerekir.
3. **Nama:** Üzerinde bir isim yazılıdır. Devredilmesi çok zordur. Genelde tek kişiye ait olarak kalır. Yine de devredilmek isteniyorsa Borçlar Kanunu’ndaki “Alacağın Temliki” hükümleri uygulanır ki, buna göre tüm taraflara devrin yazılı olarak haber verilmesi gerekir. Güvenilirliği en yüksek ama tedavül (dolaşım, el değiştirme) kabiliyeti en düşük senet türüdür.

Ciro: Senedin arkasının imzalanarak ve devredilen kişinin adı yazılarak başkasına verilmesi işlemine denir. *Ciro emre* yazılı senetlerin içerdiği hakları devretmeye yönelik bir irade beyanı olup, bu irade beyanı ile senedin sahibi artık başkası olur. *Ciro* yazılı yapılır.

Ciranta: Senedi *ciro* eden kişiye denir. (Bazı kaynaklar ise lehine *ciro* yapılan kişiye denildiğini söyler.)

Alonj: *Ciro* için herhangi bir sayı sınırlaması yoktur. Bu nedenle bazen çok fazla sayıda *Ciro* işlemi gerçekleşebilir. Senedin arkasında yer kalmadığında isim yazıp imzalayabilmek için yeni bir kağıt kullanılır. Bu kağıda *Alonj* adı verilir.

Not: *Hamiline* yazılı bir senet üzerine devredilen kişinin adı yazılır imzalanırsa artık *nama* yazılı senede dönüşür.

SENET

Genel olarak “Kıymetli Evrak” anlamında kullanılan bir tabirdir. En az bir alacaklı ve borçlu tarafın bulunduğu bir belgedir.

KAMBIYO SENETLERİ

Kambiyo senetleri, esas itibariyle bir dolaşım ve ödeme aracıdır.

Kambiyo Senedi Türleri: 1- Çek 2- Poliçe, 3- Bono

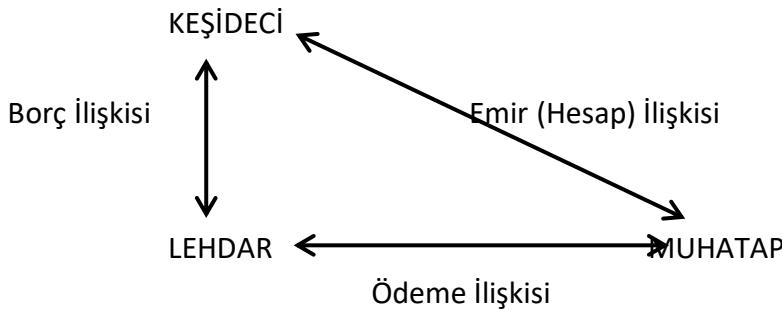
ÇEK:

Bir bankaya hitaben yazılmış ve ödeme emri niteliğinde olan kıymetli evraktır. Bir alacağın tamamının veya bir kısmının kendisine veya başkası adına hemen ödenebilmesi için alacaklı için düzenlenen belgedir. Çekler bir ödeme aracıdır. Çekte üçlü bir ilişki bulunur. Çekin üzerine vade yazılmasının hukuki bir bağlayıcılığı yoktur ama ticari hayat içerisinde vade yazıldığına sıklıkla rastlanır.

Çekin Tarafları:

- 1) Keşideci: Çeki düzenleyen ve belirtilen parayı üçüncü kişiye ödemesi için talimat veren taraf.
- 2) Lehdar: Çek üzerinde belirtilen tutarı tahsil edecek olan taraf.
- 3) Muhatap: Çekte muhatap bankadır. Çeki lehdera ödeyecek tarafı temsil etmektedir.

Banka, çek düzenleme konusunda ilgili kişiyle bir anlaşma yaparak çek karnesi verir. Çek mutlaka bir banka üzerine keşide edilir. Çekin tahsili edilebilmesi için bankada keşidecinin çek hesabının olması ve bu hesabın içinde para bulunması gerekir. Hesapta para yoksa çeki yazan kişi uyarılarak (protesto çekilerek) 15 gün süre verilir. Ancak eğer bankada böyle bir hesap yoksa doğrudan “Karşılıksız Çek” hükümleri uygulanır. Çek damga vergisine tabi değildir.



Çekte Şekil Şartları:

- 1-Çek sözcüğü
- 2-Kayıtsız ve şartsız belli bir bedelinin ödenmesi için havale
- 3-Ödenecek kimsenin adı soyadı
- 4-Ödeme yeri
- 5-Keşide günü ve yeri
- 6-Keşidecinin imzası
- 7-Ödemeyi yapacak bankanın adı

Çekin tahsil süresi:

Tahsil yeri bulunulan şehrin içindeyse: 10 gün

Tahsil yeri bulunulan ülkedeyse: 1 (bir) ay

Tahsil yeri bulunulan kıtadaki başka bir ülkedeyse: 1 (bir) ay

Tahsil yeri başka bir kıtadaysa: 3 (üç) ay

BONO:

Bono borçlusu tarafından alacaklıya verilen ve belli bir parayı bir süre sonra ödeyeceği bildiren bir belgedir. Alacaklısına veya onun emrine kayıtsız şartsız ödenecek miktarı gösteren taahhüt senedir. Bonoda iki taraf bulunur, Bunlardan birincisi keşideci (borçlu), diğeri alacaklı (lehtar)dır. Kefil varsa, kefillerde imzaladıkları bonodaki miktardan borçlu gibi sorumludur. Bono yalnızca Emre yazılabilen bir senettir.

POLİÇE:

Alacaklı tarafından belli bir süre sonra belli bir meblağın kendisine **veya başkasına** ödenmesi için borçluya yazılan senettir. Poliçede üç taraflı ilişkiyi düzenler. Borcun kendisine ödenecek olması ilişkideki taraf sayısının üç olduğu şartını değiştirmez. Poliçenin ayrıca bir vade içermesi gerekir.

Poliçeye 4 türlü vade konulabilir:

- a- Belirli bir tarih (11.10.2007),
- b- Belirli bir süre (90 gün sonra),
- c- Görüldüğünde,
- d- Görüldüğünden belirli bir müddet sonra (Görüldüğünden itibaren 90 gün).

Poliçede Kabul: Muhatabı poliçe ilişkisine sokan ve onu poliçenin asıl borçlusu haline getiren şartsız ve bağimsız bir taahhüttür. Muhatap tarafından poliçe üzerine “kabulümdür”, “ödeyeceğim” veya benzeri bir ibare ve atılacak imza ile gerçekleşir. İmza kabulde esaslı şekil şartıdır.

MENKUL KIYMET SENETLERİ

Menkul Kıymet: Taşınabilir nitelikte ekonomik kıymet ifade eden ve paraya çevrilmesi ya da parayla ifade edilmesi mümkün olan iktisadi varlıklardır. Örneğin. Mücevher, altın, gümüş vs. Ayrıca bazı senetler de menkul kıymet sayılır: Hisse senedi ve Tahvil.

Not: Gayrimenkuller ise taşınmaz iktisadi varlıklardır. Örneğin ev, arsa, arazi gibi...

HİSSE SENEDİ: “Anonim Şirketler” veya “Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketler” tarafından çıkarılan sermaye artırmak ve toplayabilmek için çıkardıkları belgelere "hisse senedi" denir. Sahibine şirket sermayesi üzerinde ortaklık hakkı verir ve ortaklık sermayesine katılma payını temsil eder. Hamiline veya nama düzenlenir. Hamiline olanlar rahatlıkla el değiştirip piyasada dolaşır. İsmine (nama) yazılı olanlar ise ancak ciro edilerek devredilebilir. Ancak bu ciro işleminin şirket pay defterine işlenmesi gerekir.

Hisse Senedinin Sahibine Sağladığı Haklar:

- Şirket karından pay alma hakkı
- Şirket yönetimine katılma hakkı
- Oy kullanma hakkı
- Rüçhan (öncelik) hakkı
- Tasfiyeden pay alma hakkı

TAHVİL: Devletin yetkili kurumlarının veya Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için yazılı değerleri eşit, ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine "tahvil" denir. Tahviller kıymetli evrak niteliği taşır. Nama ya da hamiline yazılı olarak ihraç edilebilirler. Nama yazılı tahvilde gerçek ve tüzel kişinin adı vardır. Hamiline olan tahvili elinde bulunduran gerçek sahibidir.

Tahvil sahiplerine aşağıdaki yararları sağlar:

- 1-Her yıl belli bir faiz alırlar.
- 2-Şirketin zararından etkilenmezler.
- 3-Tahvil istendiğinde satılabilir.
- 4-Şirketin iflası durumunda paylaşıma katılırlar.
- 5-Getirisi sabittir.

Tahvil sahibi, şirketin varlığı üzerinde alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. İşletme kar etse de zarar etse de tahvil sahibine tahvilin üzerinde yazan oranda faizi ödemek zorundadır.

FAİZ

Belirli bir miktar para borcunun belirli bir vade sonunda sağlayacağı getiridir. Paranın kiralınmasının bedelidir.

- Kanuni Faiz (Yasal Faiz): Devletin taraf olduğu işlemlerde uygulanır. Ayrıca sözleşmelerde aksi kararlaştırılmadıkça devletin belirlediği faiz oranı uygulanır.
- Akdi Faiz (Sözleşme Faizi): Taraflar kendi faizi istedikleri faiz oranlarını karşılıklı rıza ile serbestçe belirleyebilirler. Ancak bu oran aşırı yüksek olamaz.

Basit Faiz (Kapital Faiz): Belirli bir miktar anaparaya uygulanan faizdir. Faizi oranı belirli bir vade içerisinde sürekli olarak ilk anaparaya uygulanır.

- Adi borçlarda faizin istenip istenmeyeceği önceden kararlaştırılmamış ise vade sonunda faiz istenemez. (Faiz isteneceği kararlaştırılmışsa ama faiz oranı ayrıca kararlaştırılmış değilse Kanuni Faiz oranı istenebilir.)
- Ticari borçlarda faizin istenmeyeceğinin önceden kararlaştırılmasına gerek olmaksızın vade sonunda faiz istenebilir. (Yani faiz isteneceği kararlaştırılmış değilse bile Kanuni Faiz oranı istenebilir.)

Bileşik (Mürekkep) Faiz: Elde edilen faiz hergün anaparaya eklenir. Faiz oranı bu yeni tutara uygulanır.

- Ülkemizde Bileşik faiz adi borçlarda kesinlikle yasaktır.
- Ticari işlerde birkaç istisnai durum dışında yine yasaktır.

Temerrüt (Gecikme) Faizi: Vadesi dolduğu halde ödenmeyen borçlara uygulanır. Varsa basit faizlerin uygulanmasını durdurmaz.

- İster adi ister ticari olsun tüm borçlardı önceden kararlaştırılmasına gerek olmaksızın tüm gecikilen borçlarda istenebilir.

Not: İstisnalar hariç tüm borçlarda basit, bileşik ve temerrüt faiz oranları aksi kararlaştırılmadıkça % 9 olarak sabitlenmiştir.